

Henryk Noga, Jana Depešová

Orientacja zawodowa uczniów na podstawie badań

Metodyka badań własnych

Na podstawie analizy literatury dotyczącej problematyki orientacji zawodowej uczniów, należy stwierdzić, że przygotowanie młodzieży do podjęcia tak ważnej decyzji życiowej, jaką jest wybór szkoły i zawodu, realizowane przez szkołę i instytucje pozaszkolne, oznaczające system długofalowych i wieloetapowych działań wychowawczych towarzyszących jednostce w trakcie rozwoju zawodowego, jest przedmiotem opisywanym przez wielu teoretyków i badaczy tego zjawiska.

Autor niniejszego opracowania postawił sobie zadania badawcze mające na celu ustalenie, jak wygląda organizacja, realizacja i efektywność orientacji zawodowej w szkole gimnazjalnej.

Planując badania własne w Gimnazjum Publicznym w Straszęcinie, zakładałem, że przedstawię organizację pracy orientacyjnej tylko w jednej szkole. W badaniach wzięła udział tylko część uczniów objętych pracą orientacyjną, co nie wyczerpuje w pełni problemu działań w zakresie orientacji zawodowej ww. szkoły. Nasuwa się więc stwierdzenie, że na podstawie tych badań nie mogę wyciągać bardziej ogólnych wniosków dotyczących pracy szkół w zakresie orientacji zawodowej, ale wyniki mogą być przydatne nauczycielom gimnazjów, pedagogom szkolnym, pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznych i innym osobom, które zajmują się doradztwem zawodowym dla młodzieży.

Badania dotyczyły następujących zagadnień:

- wiedzy uczniów o wybranej przez nich szkole,
- źródeł informacji o sieci szkół w terenie i poza nim,
- form i metod pracy orientacyjnej szkoły,
- współpracy szkoły z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, służbą zdrowia i innymi osobami i instytucjami pozaszkolnymi,
- działalności kół zainteresowań i organizacji młodzieżowych,
- realizacji zadań orientacji zawodowej przez nauczycieli,
- osób pomagającym młodzieży w wyborze przyszłej szkoły, zawodu i środków przy tym wykorzystywanych.

Metody, techniki, narzędzia badawcze

W celu rozstrzygnięcia postawionych problemów badawczych konieczne stało się zastosowanie określonej metody, technik oraz narzędzi badawczych.

Na potrzeby niniejszego opracowania wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, która jest

sposobem gromadzenia wiedzy o przymiotach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości, nasilaniu się i kierunku rozwoju określonych zjawisk, o wszelkich innych zjawiskach instytucjonalnie nie zlokalizowanych, posiadających znaczenie wychowawcze, w oparciu o specjalnie dobraną grupę reprezentującą populację generalną, w której badane zjawisko występuje [13: 126].

Kwestionariusz ankiety dla uczniów składał się z 8 pytań. Część z tych pytań to pytania zamknięte, zawierające ograniczony zestaw gotowych odpowiedzi (prześlanych uprzednio przez badającego). Osoby badane dokonywały jedynie wyboru spośród sugerowanych odpowiedzi.

Pytania dotyczyły: wyboru szkoły przez uczniów, wiedzy o wybranej szkole, źródeł informacji o szkołach, korzystania z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej, pomocy lekarza, pomocy innych osób, przynależności do organizacji młodzieżowych, kół zainteresowań. Problemy zawarte w pytaniach zamkniętych można było rozstrzygać w dwojakiej płaszczyźnie: albo się z nimi zgodzić, albo je odrzucić. Reszta pytań to pytania półotwarte, czyli takie, które zawierały zestaw możliwych odpowiedzi oraz punkt oznaczony słowem „inne”. Pozwoliły osobom badanym na zaprezentowanie swojej odpowiedzi, jeśli ta nie mieściła się w żadnym zaproponowanym sformułowaniu. Chodziło o uzyskanie wyczerpujących informacji na temat: innych szkół, dodatkowych świadczeń socjalnych dla uczniów, osób, które miały wpływ na wybór szkoły przez uczniów.

Należy dodać, iż większość pytań ankiety to pytania rozbudowane. Składają się one z pytania głównego, zamkniętego i z pytań szczegółowych, które mają charakter pytań półotwartych. Jeśli osoba badana odpowie twierdząco na pytanie główne, dotyczące np. przynależności do organizacji młodzieżowych, to odpowiada również na pytania szczegółowe, a więc udziela informacji jakie to są organizacje. Odpowiedź przecząca na pytanie główne automatycznie zwalnia badanego z odpowiedzi na pytania szczegółowe. Takie sformułowanie pytań miało na celu ułatwienie w wypełnianiu ankiety osobom badanym oraz miało być pomocne w porządkowaniu materiału uzyskanego z przeprowadzonych badań.

Przygotowano też kwestionariusz ankiety dla nauczycieli, składający się z 6 pytań. Pytania te dotyczyły metod i form stosowanych przez nauczycieli w realizacji zadań orientacji zawodowej, pytano, jak często w procesie nauczania swojego przedmiotu poruszają problem doradztwa zawodowego, jakie osoby, instytucje mają wpływ na młodzież przy wyborze szkoły czy zawodu. I tutaj, podobnie jak w ankiecie dla uczniów, znalazły się pytania zamknięte i pytania półotwarte, które pozwoliły badanym (czyli tym razem nauczycielom) na zaprezentowanie swoich sformułowań.

W badaniu orientacji zawodowej wykorzystano również technikę wywiadu. Przeprowadzony wywiad dotyczył realizacji zadań orientacji zawodowej uczniów

w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Dębicy; odpowiedzi udzieliła pani psycholog.

Aby uzyskać realny obraz pracy orientacyjnej w szkole, przeprowadziłem również wywiad z zastępcą dyrektora Zespołu Szkół Publicznych w Straszęcinie.

W skład Zespołu Szkół Publicznych w Straszęcinie wchodzi Publiczna Szkoła Podstawowa im. H. Sienkiewicza i Publiczne Gimnazjum. Szkoła liczy 340 uczniów, w tym 147 uczniów gimnazjum, nad którymi opiekę sprawuje 31 nauczycieli (4 na niepełnych etatach). Kadra nauczycielska to absolwenci WSP, AWF, wielu z nich ukończyło studia podyplomowe.

Badania empiryczne przeprowadzono w styczniu 2010 roku; obejmowały one swoim zasięgiem młodzież klas trzecich gimnazjum i grono pedagogiczne Publicznego Gimnazjum w Straszęcinie.

Procedura badań obejmowała: badania ankietowe wśród uczniów i badania ankietowe wśród nauczycieli oraz przeprowadzenie wywiadów z zastępcą dyrektora szkoły i pracownikiem poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Orientacja zawodowa w opinii uczniów

Uczniowie klas trzecich gimnazjum w liczbie 52 (98,1%) na pierwsze pytanie ankiety, dotyczące wyboru typu szkoły i zawodu/profilu, odpowiedzieli, że dokonali już wyboru i podali konkretny typ szkoły ponadgimnazjalnej; tylko jeden uczeń dał odpowiedź, że nie jest zdecydowany.

I tak: 11 uczniów wybrało liceum ogólnokształcące, co stanowi 21,1% ogółu badanych, uczniowie ci podali konkretne profile klas (wojskowy – 2, sportowy – 2, językowy – 3, dziennikarski – 1, matematyczno-informatyczny – 2, biologiczno-chemiczny – 1); zasadniczą szkołę zawodową wybrało 17 uczniów, co stanowi 32,7% ogółu badanych, wśród zawodów największą liczbę uzyskały: mechanik samochodowy – 6, ślusarz-tokarz – 5, elektryk – 3, kucharz – 3 uczniów.

Wśród typów szkół wymienionych przez uczniów, a niemieszczących się w żadnym zaproponowanym sformułowaniu, znalazły się: technikum – taką formę dalszego kształcenia wybrało 12 uczniów, co stanowi 23,1% ogółu, liceum profilowane – 3 uczniów (5,8%), liceum ekonomiczne – 9 uczniów (17,3%).

Podsumowując można stwierdzić, że uczniowie (oprócz jednego) są zdecydowani co do wyboru typu szkoły, a także zawodu i profilu. Najwięcej, bo 32,7% ogółu, wybrało zasadniczą szkołę zawodową, co może oznaczać, że uczniowie chcą zdobyć kwalifikacje do zawodu i jak najszybciej podjąć pracę i usamodzielnic się finansowo.

Drugie pytanie ankiety dotyczyło nazwy wybranej szkoły i miejscowości, w której znajduje się wybrana przez uczniów szkoła. Zdecydowana większość uczniów wybrała szkoły znajdujące się w Dębicy (46 uczniów – 88,4 % ogółu), miejscowości oddalanej od Straszęcina o około 4 km, czyli najbliższej miejsca zamieszkania. Są to następujące szkoły:

- Zespół Szkół Zawodowych nr 1,
- Zespół Szkół Zawodowych nr 2 im. Eugeniusza Kwiatkowskiego,
- Zespół Szkół Zawodowych nr 4 im. Marii Curie-Skłodowskiej,
- Zespół Szkół Ekonomicznych im. Janusza Korczaka,
- Liceum Ogólnokształcące nr 1 im. Władysława Jagiełły,
- Liceum Ogólnokształcące nr 2.

Tylko nieliczni uczniowie chcą uczyć się w miejscowościach bardziej odległych, w szkołach takich, jak:

- Zespół Szkół Licealno-Technicznych w Wojniczu – 2 uczniów,
- Zespół Szkół Zawodowych w Rzeszowie – 1 uczeń,
- Zespół Szkół Agrotechnicznych im. Wincentego Witosa w Ropczycach – 2 uczniów,
- Zespół Szkół Rolniczych w Kleciu – 1 uczeń.

Trzecie pytanie ankiety dotyczyło wiedzy uczniów o wybranej szkole, między innymi tego, do jakich innych zawodów może przygotować, ile lat trwa nauka oraz jakie świadczenia socjalne szkoła oferuje.

Z wypowiedzi uczniów można wnioskować, że wykazują oni zainteresowanie tylko wybranymi przez siebie zawodami, najczęściej takimi, jak: rzeźnik, posadzarz, krawiec, które są bardzo popularne wśród młodzieży (30,8% uczniów).

Na temat czasu trwania nauki w przyszłej szkole oraz warunków przyjęcia do wybranej szkoły prawidłowo wypowiedziało się 50 uczniów, co stanowi 96,3% ogółu badanych, tylko 2 uczniów nie udzieliło żadnej odpowiedzi. Na temat miejsca odbywania praktycznej nauki wypowiedziało się 32,3% badanych.

Warunki socjalne jakie zapewni szkoła, w której uczniowie zamierzają się uczyć, zna 69,2% z nich; 6 uczniów wskazało miejsce w internacie, 18 – stypendium, 12 – jako inne niż wyżej sformułowane wymieniło: ubranie robocze, posiłki regeneracyjne. Żaden z uczniów nie zaznaczył odpowiedzi, że szkoła zapewni po jej ukończeniu miejsce pracy.

Na pytanie o źródła wiadomości dotyczące przyszłej szkoły uczniowie wymieniali najczęściej: nauczycieli (49 odpowiedzi, co stanowi 24,5%), rodziców (35 – 17,5%), kolegów (37 – 18,5%). Ważnym źródłem informacji dla uczniów są też: krewni (16 – 8%), rodzeństwo (15 – 7,5%), 10,5% uczniów uznało, że istotnym źródłem informacji są lekcje, podobnie przedstawiają się procentowo: Internet, informatory.

Wśród źródeł informacji niesformułowanych w pytaniu, a oznaczonych jako „inne” uczniowie wymienili pracownika poradni psychologiczno-pedagogicznej (20 – 10%).

Ciekawe, że słabymi źródłami informacji są radio i telewizja (0,5%), prasa (1,5%), spotkanie z przedstawicielami różnych zawodów (1%), wycieczki do zakładów pracy (0%).

Na kolejne pytanie 52,8% uczniów odpowiedziało, że sami zdecydowali o swoim przyszłym losie, tzn. o wyborze szkoły; następne w kolejności były odpowiedzi: rodzice (20%), nauczyciele (11,5%), krewni (6,1%), koledzy (5,7%), rodzeństwo (3,1%), a na końcu inne osoby (0,8%), tutaj zostali wymienieni: pracownik poradni, znajomi.

Analizując wypowiedzi uczniów i dane statystyczne można stwierdzić, że uczniowie przeważnie sami dokonują wyboru szkoły, jednak duży wpływ na ich decyzję mają też rodzice i nauczyciele.

Na temat wycieczek do zakładów pracy uczniowie wypowiedzieli się następująco: 59,7% uczniów odpowiedziało, że nie było w żadnym zakładzie produkcyjnym; 34,1% było w zakładzie pracy z wycieczką szkolną (z obserwacji uczniów podczas wypełniania ankiety, jak również pytań zadawanych autorowi wynika, że były to wycieczki do huty szkła i oczyszczalni ścieków). Wypowiedzi uczniów mówiące o oglądaniu zakładu pracy z rodzicami i krewnymi stanowią 3,8%, a ze znajomymi 2,4%. Nikt nie udzielił informacji, że był w zakładzie pracy przy innej okazji czy z inną osobą.

Z powyższych danych można wnioskować, że ta forma orientacji zawodowej jest mało popularną formą i można by się zastanowić nad zmianą takiej sytuacji.

O tym, jak uczniowie korzystali z poradni psychologiczno-pedagogicznej świadczą dane: 5,7% uczniów odpowiedziało, że nie wiedziało, iż taka istnieje, 36,5% wiedziało o poradni, ale nie korzystało z jej porad, 57,7% skorzystało z jej porad. Porady te przyjęły następujące formy: test predyspozycji do zawodu przeprowadzony przez psychologa w szkole oraz indywidualne rozmowy po ww. teście dla uczniów, którzy potrzebowali pomocy. Jeżeli zaistniała potrzeba zwielokrotnionej pomocy, uczniowie umawiali się na indywidualną wizytę w poradni.

Na temat rozmowy i badań przeprowadzonych przez lekarza uczniowie wypowiedzieli się następująco: 96% nie rozmawiało z lekarzem na ten temat, 2% młodzieży rozmawiało z lekarzem i lekarz rozwiązał wątpliwości dotyczące przejściowych kłopotów zdrowotnych, które wg uczniów mogłyby przeszkodzić w wykonywaniu wybranego zawodu, reszta uczniów nie udzieliła żadnej odpowiedzi.

Uczniowie należą w szkole do różnych kół zainteresowań: do koła informatycznego – 8 osób, matematycznego – 4, w zespole tanecznym rozwija swoje umiejętności taneczne 7 uczniów, do chóru należy 11 uczniów, do kółka teatralnego 3 osoby, w Uczniowskim Klubie Sportowym „Orbitek” trenuje grę w badmintona 6 uczniów.

Działalność uczniów w szkolnych organizacjach młodzieżowych przedstawia się następująco: do PCK należy 5 uczniów, w Samorządzie Uczniowskim pracuje 6 uczniów. Zaznaczyć należy, że ci sami uczniowie zaznaczali przynależność do kilku kółek zainteresowań. I tak, uczniowie wykazujący zdolności ze ścisłych przedmiotów zaznaczali kółko matematyczne i informatyczne, uczniowie wykazujący zainteresowania artystyczne tańczą w zespole tanecznym i śpiewają w chórze, jednocześnie ćwiczą umiejętności gry na wybranych instrumentach (gitara, flet) w zespole instrumentalnym. Wielu uczniów uczestniczy w zajęciach kół zainteresowań, które odbywają się poza szkołą. Otrzymałem tutaj następujące dane: w ZHP-Hufiec Dębica działa 3 uczniów, do Ogniska Muzycznego należy 4 uczniów, 3 uczniów uczestniczy w zajęciach prowadzonych przez Dom Kultury „Śnieżka” w Dębicy, a 5 rozwija swoje zainteresowania sportowe w Ludowym Klubie Sportowym w Straszęcinie, 5 uczniów pobiera lekcje języków obcych w Szkole Językowej „Brytania” w Dębicy.

Z wyników badań widać, że 55,8% uczniów uczestniczy w zajęciach różnych kół zainteresowań i organizacjach w większości działających na terenie szkoły, 23 uczniów (co stanowi 44,2%) wypowiedziało się, że nie uczęszcza na zajęcia pozaszkolne i nie należy do żadnego kółka zainteresowań.

Orientacja zawodowa w opinii nauczycieli

Pytanie pierwsze ankiety dotyczyło form i metod pracy. 19 nauczycieli odpowiedziało, że stosuje pogadanki, na których informuje młodzież o szkołach ponadgimnazjalnych i o zawodach, do których te szkoły przygotowują, 8 nauczycieli udziela informacji na temat możliwości kształcenia, a informacje o tendencjach na rynku pracy podaje 4 nauczycieli.

Jeśli chodzi o wykorzystanie środków audiowizualnych, wypowiedzi są następujące: 8 nauczycieli w swojej pracy dydaktyczno-wychowawczej wykorzystuje programy multimedialne i Internet, 3 – audycje telewizyjne, a 9 – filmy i prezentacje o tematyce zawodoznawczej.

Organizacja wycieczek zawodoznawczych przedstawia się następująco: 12 nauczycieli organizuje wycieczki do zakładów pracy (np. do oczyszczalni ścieków, huty szkła), 4 – do szkół ponadgimnazjalnych, 2 – na wystawy. Spotkania z przedstawicielami różnych zawodów stosuje 9 nauczycieli (tutaj wymieniono takie zawody, jak: strażak, policjant, pielęgniarka, lekarz, leśnik), reszta nauczycieli nie udzieliła informacji na ten temat. 12 nauczycieli poleca swoim uczniom książki o tematyce zawodoznawczej, z informatorów korzysta 6 nauczycieli, a artykuły z prasy wykorzystuje 7 nauczycieli. Na temat innych form i metod pracy stosowanych w orientacji zawodowej wypowiedziało się 5 nauczycieli, którzy wymieniali najczęściej spotkania zawodoznawcze, przygotowywanie albumów zawodoznawczych, wywiady uczniów z rodzicami na temat ich pracy.

Na pytanie drugie dotyczące osób, które mogą wywierać największy wpływ na młodzież, gdy ta podejmuje decyzję o przyszłym zawodzie i szkole, odpowiedzi przedstawiały się następująco: 15 nauczycieli wypowiedziało się, że największy wpływ mają rodzice; 8 – koledzy; 9 nauczyciele; 4 – krewni; 2 – rodzeństwo; 5 nauczycieli dało odpowiedź, że młodzież sama decyduje o swoim przyszłym losie.

Na pytanie trzecie: Czy uczniowie są badani przez lekarza przed podjęciem decyzji o wyborze zawodu i szkoły? 20 nauczycieli dało odpowiedź, że lekarz bada uczniów, ale nie udziela porady dotyczącej wyboru zawodu szkoły. Nikt z ankietowanych nauczycieli nie wybrał wariantu, że uczniowie są badani i lekarz udziela takiej porady.

Pytanie czwarte: Czy szkoła kieruje uczniów na badania do poradni psychologiczno-pedagogicznej? wypowiedzi przedstawiały się następująco: 21 nauczycieli, czyli wszyscy badani, dało odpowiedź, że szkoła kieruje na badania do poradni i że z poradni korzysta około 60% młodzieży (co najmniej jednokrotnie podczas testów predyspozycji do zawodu przeprowadzanych przez psychologa oraz w rozmowach indywidualnych), co do zgodności wyboru przyszłej szkoły i zawodów z radami poradni 15 nauczycieli wypowiedziało się, że taka zgodność istnieje.

Na pytanie piąte: Jak często w procesie nauczania swojego przedmiotu nauczyciele realizują zadania orientacji zawodowej? – odpowiedzi przedstawiają się następująco: jeżeli zachodzi taka konieczność – 7 wypowiedzi, raz na miesiąc – 5, na każdej lekcji, jeżeli jest taka możliwość – 7, na co drugiej lekcji – 2. Nie było wskazania sygnalizującego pomijanie zagadnień orientacji zawodowej.

Co do działalności w szkole kół zainteresowań i organizacji młodzieżowych 21 nauczycieli, czyli wszyscy ankietowani, wypowiedzieli się, że w szkole działają koła przedmiotowe, artystyczne, sportowe oraz organizacje młodzieżowe, takie jak: ZHP, PCK, LOP. Według nauczycieli, w działalności tych kół i organizacji uczestniczy około 45% uczniów.

Jak wynika z wypowiedzi nauczycieli na temat form i metod pracy w zakresie realizacji zadań orientacji zawodowej (pytanie 1) i częstości ich stosowania (pytanie 5), pogadanki na temat szkół, zawodów, możliwości kształcenia, wycieczki, wykorzystanie różnorodnych środków audiowizualnych, spotkania z przedstawicielami różnych zawodów, różne formy czytelnictwa są stosowane przez 57% ankietowanych niezbyt często (5 nauczycieli odpowiedziało – raz na miesiąc, 7 – z konieczności), ale pozostała część, czyli 43%, porusza tę problematykę częściej (7 – na każdej lekcji, 2 – na co drugiej).

Analiza wyników

Porównując wypowiedzi nauczycieli i uczniów, można odpowiedzieć na pytanie, jak faktycznie wygląda orientacja zawodowa w Publicznym Gimnazjum w Straszynie. Pytania ankiety dla uczniów częściowo pokrywają się z pytaniami postawionymi nauczycielom.

Z wypowiedzi uczniów wynika, że poziom wiedzy dotyczącej ich przyszłej szkoły jest dobry. 96,3% uczniów klas trzecich gimnazjum posiada podstawowe wiadomości dotyczące przyszłej szkoły, a co najważniejsze – uczniowie ci podjęli już ostateczną decyzję co do swojej dalszej przyszłości szkolnej i zawodowej (badania przeprowadziłem w kwietniu). Ciekawe jest to, że aż 32,7% uczniów klas trzecich gimnazjum wybrało zasadniczą szkołę zawodową, trochę mniej, bo 23,1% technikum, a 17,3% liceum ekonomiczne, co świadczy o tym, że młodzież jest zdecydowana i świadoma co do swojej przyszłości i wykonywania określonego zawodu. Trzeba jednak stwierdzić, że taka sytuacja podyktowana jest też trudną sytuacją materialną rodzin dzieci uczęszczających do szkoły i w związku z tym młodzi ludzie szybciej chcą uzyskać kwalifikacje i podjąć pracę. Członkowie rodzin byli zatrudnieni głównie w Kombinacie Rolno-Przemysłowym „Igloopol”, a po jego upadku stracili pracę i borykają się z jej znalezieniem. Należy jednak zauważyć, że 23,1% uczniów zamierza uczyć się w liceum ogólnokształcącym i kontynuować naukę na wyższych uczelniach.

Z wypowiedzi uczniów wynika, że najlepszym źródłem wiadomości na temat ich przyszłej szkoły i zawodu są nauczyciele, rodzice, koledzy. Duża część ankietowanych wskazywała także na pracownika poradni, informator o szkołach ponadgimnazjalnych, Internet i zajęcia lekcyjne.

Wypowiedzi te pokrywają się z wypowiedziami nauczycieli. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że młodzież zdobywa mało informacji na wycieczkach zawodoznawczych, które są organizowane rzadko i tylko przez niektórych nauczycieli, to samo dotyczy spotkań z przedstawicielami różnych zawodów. Należy jednak podkreślić, że nauczyciele w realizacji zadań związanych z orientacją zawodową wykorzystują coraz bardziej nowoczesne środki audiowizualne, takie jak Internet i programy multimedialne.

Z wypowiedzi nauczycieli i uczniów dotyczących wpływu innych osób na podejmowaną przez młodzież decyzję co do jej przyszłości szkolnej i zawodowej wynika, że największy wpływ mają rodzice, nauczyciele i krewni. Cieszy fakt, że obok najbliższych osób, jakimi są rodzice, uczniowie wymienili nauczycieli. Wypowiedzi uczniów, że sami decydują o swojej przyszłości (ponad połowa ankietowanych) można interpretować w ten sposób, że młodzież sama może podejmować ostateczną decyzję, ale wcześniej zdobywa informacje od bardziej doświadczonych osób, czyli rodziców, nauczycieli czy starszych kolegów.

Wypowiedzi uczniów i nauczycieli na temat współpracy z lekarzem właściwie się pokrywają. Niestety, współpraca w zakresie orientacji zawodowej sprowadza się tylko do ogólnego przebadania młodzieży, bez udzielania jakichkolwiek porad. Wypowiedzi uczniów informujące, że nie rozmawiali z lekarzem na temat wyboru przyszłej szkoły i zawodu (96% odpowiedzi), można tłumaczyć tym, że uczniowie są poddawani badaniom okresowym. Jeżeli byli zdrowi, to lekarz w ogóle nie zadawał pytań doty-

czących wyboru dalszego kształcenia. 2% uczniów wypowiedziało się, że rozmawiali o wpływie kłopotów zdrowotnych na wybór rodzaju dalszego kształcenia.

Jeśli chodzi o współpracę z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, zarówno uczniowie, jak i nauczyciele wypowiadają się w ten sposób, że wiedzą o możliwości korzystania z porad i uzyskania odpowiedniej pomocy – wyniki badań są porównywalne (około 60% takich wskazań). Z obserwacji i rozmowy podczas przeprowadzania badań wynika, że ankietowani posiadają wiedzę o działalności ww. instytucji, niestety częstotliwość korzystania z tej formy pomocy jest ograniczona w związku z długim okresem oczekiwania na wizytę. Należy podkreślić fakt, że młodzież na kilku godzinnych warsztatach przeprowadzanych w szkole przez psychologa z poradni mogła uzupełnić swoją wiedzę o sieci szkół, a przeprowadzenie testu psychologicznego było pomocne przy określaniu swoich zainteresowań, zdolności, sprawności intelektualnej, samooceny i próby dokonania wyboru szkoły.

Działalność kół zainteresowań i organizacji młodzieżowych w wypowiedziach nauczycieli i uczniów wygląda podobnie. Do kół zainteresowań w szkole należy około 45% młodzieży.

Ogólnie o poziomie orientacji zawodowej w Publicznym Gimnazjum w Straszęcinie można powiedzieć, że jest zadowalający. Zadania z zakresu orientacji zawodowej są realizowane w całym cyklu kształcenia, szczególnie nasilają się w drugiej i trzeciej klasie gimnazjum i przynoszą dobre efekty. Młodzież jest poinformowana o możliwościach dalszej nauki, o warunkach jakie uczeń musi spełnić, aby być przyjętym do wybranej szkoły, jest przebadana przez lekarza, świadoma, że może skorzystać z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej, poprzez działalność w kołach zainteresowań i organizacjach młodzieżowych może rozwijać swoje zainteresowania i zdolności. W bibliotece szkolnej znajduje się centrum multimedialne, gdzie uczniowie mają dostęp do Internetu i mogą uzyskać pomoc w wyszukiwaniu informacji, co uwidoczniło się w wypowiedziach uczniów – 10% ankietowanych podało właśnie Internet jako źródło informacji.

Największy wpływ na decyzję wyboru szkoły przez młodzież mają rodzice, w drugiej kolejności nauczyciele, dlatego należy ten fakt wykorzystać poprzez zacieśnianie współpracy i koordynowanie zabiegów zmierzających do pomocy młodym ludziom w dokonaniu prawidłowego wyboru dalszej drogi życiowej, to znaczy zgodnego z zainteresowaniami, zdolnościami i przynoszącego zadowolenie i satysfakcję w dorosłym życiu.

Wydłużenie okresu kształcenia podstawowego i obowiązkowego (6-letnia szkoła podstawowa i 3-letnie gimnazjum) przesunęło o rok decyzję o wyborze przez ucznia dalszej drogi edukacyjnej i narzuciło właśnie na gimnazja, a potem licea ogólnokształcące i licea profilowane obowiązek zorganizowania orientacji zawodowej i doradztwa zawodowego.

Szkoła w sposób szczególny została zobowiązana do organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. W systemie tym, obok pedagoga i psychologa, którym do tej pory przypisane były zadania z obszaru orientacji szkolno-zawodowej, od stycznia 2003 roku „pojawił się” doradca zawodowy, który może być również zatrudniony w szkole. Z moich badań wynika, że na terenie powiatu dębickiego utworzono tylko dwa etaty w szkołach dla doradców zawodowych (w Zespole Szkół Zawodowych im. M. Curie-Skłodowskiej nr 4 oraz w Szkole Podstawowej nr 11 w Dębicy).

Wnioski i postulaty

Na podstawie wyników badań własnych dotyczących orientacji zawodowej w gimnazjum można wysnuć następujące wnioski:

- Szkoła stała się obecnie jednym z najważniejszych ośrodków orientacji i poradnictwa zawodowego, wykorzystującym różne metody i techniki doradcze. Są one istotnym elementem ułatwiającym trafny wybór dalszej drogi kształcenia.
- Źródłem wiadomości na temat przyszłej szkoły są dla uczniów przede wszystkim nauczyciele, rodzice.
- Uczniowie w zdecydowanej większości wybierają szkoły ponadgimnazjalne znajdujące się najbliżej miejsca zamieszkania.
- Uczniowie posiadają dobrą wiedzę na temat świadczeń socjalnych oferowanych przez wybrane szkoły oraz czasu trwania nauki.
- Decyzję co do wyboru przyszłej szkoły podejmują sami, jednak duży wpływ ma na nią opinia rodziców i nauczycieli.
- Do podstawowych form pracy w zakresie poradnictwa zawodowego stosowanego przez szkołę należą: pogadanki zawodoznawcze, spotkania z przedstawicielami różnych zawodów, z przedstawicielami szkół ponadgimnazjalnych. Prowadzone jest czytelnictwo zawodoznawcze z wykorzystaniem pozycji książkowych, informatorów. Mało popularną formą są wycieczki do zakładów pracy.
- Nauczyciele stosują tradycyjne metody i formy pracy w zakresie orientacji zawodowej, ich działania nie są systematyczne, ale sporadyczne, nie są oni przygotowani do realizacji tych zadań. Działania z obszaru orientacji w sposób szczególny przypisane są pedagogowi szkolnemu.
- Działalność z zakresu orientacji zawodowej jest prowadzona głównie w klasie trzeciej gimnazjum.
- Współpraca z instytucjami pozaszkolnymi, takimi jak: poradnia psychologiczno-pedagogiczna, służba zdrowia, zakłady pracy, szkoły zawodowe i inne jest sporadyczna i wynika głównie z inicjatywy szkoły.
- Najważniejszym zadaniem szkoły jest wbudowanie w proces edukacyjno-wychowawczy zadań z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego i zaplanowanie ich jako działań ciągłych prowadzonych od pierwszych klas gimnazjum.
- Proces orientacji zawodowej musi być realizowany przez: wychowawców klasowych, którzy prowadzą systematyczną obserwację uczniów, organizują akcje informacyjne, notują swoje spostrzeżenia w teczkach ucznia i wskazują na konkretne szkoły i zawody, w których mógłby się w pełni zrealizować; nauczycieli przedmiotów, którzy rozwijają uzdolnienia i zainteresowania uczniów, eksponują programowe treści zawodoznawcze na lekcjach przedmiotowych oraz innych formach pracy orientacyjnej.
- Proces orientacji zawodowej, traktowany jako ważny element całościowego systemu dydaktyczno-wychowawczego, powinien być realizowany w czasie zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych, wymaga włączenia w jego realizację organizacji młodzieżowych, samorządu uczniowskiego, należy uatrakcyjnić formy i metody pracy orientacyjnej, między innymi poprzez zwiększenie ilości wycieczek zawodoznawczych, organizowanie giełd pracy.

- W swoich działaniach szkoła nie powinna być osamotniona, musi współpracować z rodzicami i wspierać ich działania mające na celu pomoc dziecku w prawidłowym wyborze kierunku kształcenia, zacieśnić współpracę z przychodnią zdrowia, poradnią psychologiczno-pedagogiczną i innymi instytucjami pozaszkolnymi.
- Działania w zakresie orientacji i poradnictwa powinny być skoordynowane, najlepszym rozwiązaniem byłoby zatrudnienie w szkole doradcy zawodowego, który jako członek rady pedagogicznej sterowałby wszystkimi poczynaniami w zakresie orientacji zawodowej na terenie szkoły, wspierał i doskonalił wiedzę nauczycieli, pośredniczył pomiędzy szkołą a instytucjami pozaszkolnymi, zdobywał, gromadził i przekazywał materiały dotyczące informacji zawodowej.
- Nauczyciele szkół wszystkich poziomów i typów oraz wszystkich przedmiotów powinni być osobami przygotowującymi młodzież do planowania kariery zawodowej i podejmowania kolejnych decyzji edukacyjnych i zawodowych. Ich kształceniem i doskonaleniem powinni się zajmować doradcy zawodowi z poradni psychologiczno-pedagogicznych, przygotowani do roli edukatorów. Drugą formą przygotowania nauczycieli do tej roli powinny być studia podyplomowe.
- Rozwój orientacji i poradnictwa zawodowego wymaga utworzenia systemu informacji zawodowej, opracowania metodologii gromadzenia, przetwarzania i przekazywania informacji zawodowej; bank informacji o zawodach opierałby się na sieci internetowej, szkoły zawodowe byłyby zobowiązane do przekazywania informacji o własnych szkołach.
- Rozwój orientacji i poradnictwa zawodowego wymaga integracji działań resortu szkolnictwa z innymi resortami, a w szczególności z resortem pracy. Współpraca z urzędami pracy, które wyposażone zostały w dobre zaplecze informacyjne ze środków Funduszu Pracy, jest niewykorzystanym potencjałem. W tym celu powinno się stworzyć podstawy prawne umożliwiające korzystanie z tych środków na przygotowanie i udostępnianie szkołom i poradniom psychologiczno-pedagogicznym materiałów informacyjnych dotyczących rynku pracy i pomocy metodycznej dla doradców zawodowych i nauczycieli.

Na zakończenie pragnę podkreślić, iż wszelkiego rodzaju pomoc dotycząca dalszej drogi kształcenia oraz wyboru przyszłego zawodu jest obecnie niezbędna. Orientacja zawodowa prowadzić może do samoorientacji – opartej na umiejętności prawidłowego oceniania swoich zdolności i możliwości ich dopasowania do wymagań i oczekiwań przyszłego zawodu.

Literatura

- [1] Baścik S., *Wybór zawodu a szkoła*, WSiP, Warszawa 1974
- [2] Baraniak B., Figurski J., *Praca doradcy zawodowego w placówkach oświatowych*. „Nowa Edukacja Zawodowa” 2001, nr 4
- [3] Burgerová J., *Internet vo výučbe a štýly učenia*, Prešov 2001
- [4] Burgerová J., Burger V., *Systémové a aplikačné program pre personálne počítače*, FHPV PU, Prešov 2002
- [5] Depešová J., Tomková V., *Tradičné technológie a 21. stornie*, [w:] *Premeny Slovenského školstva na prahu nového milénia*, PF UKF, Nitra 2001, s. 41–413

- [6] Depešová J., *Postavenie exkurzií v štúdiu technickej výchovy*, [w:] *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*, PF UKF, Nitra 1999, s. 39–40
- [7] Janiszewska J., *Zagadnienia orientacji i selekcji szkolnej*, PZWS, Warszawa 1971
- [8] Kamiński A., *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, Studia Pedagogiczne, T. XIX: Metodologia środowiskowych badań pedagogicznych, Wrocław 1970
- [9] Lelińska K., *Zarys programu rozwoju poradnictwa zawodowego, informacji oraz orientacji zawodowej w warunkach reformy systemu edukacji*, CMPP, Warszawa 1997
- [10] Lelińska K., *Czynniki determinujące wybór zawodu, szkoły i pracy*, „Pedagogika Pracy” 1990, nr 18
- [11] Lelińska K., *Orientacja i poradnictwo zawodowe w nowym systemie edukacji*, „Nowa Edukacja Zawodowa” 2000, nr 2
- [12] Nowacki T., *Zagadnienia poradnictwa i zawodoznawstwa*, „Nauczyciel i Wychowanie” 1972, nr 4
- [13] Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1977
- [14] Porubská, G., *Postavenie a význam didaktiky v príprave učiteľov 1. stupňa ZŠ*, [w:] *Za vyššiu úroveň výchovy a vzdelávania a prestíž učiteľa ZŠ*, PdF, Nitra 1999, s. 67–71
- [15] Pytel K., *Wpływ Internetu na rozwój i zachowanie dzieci i młodzieży*, [w:] Konferencja naukowa „Cyberuzależnienia”, AP im. KEN w Krakowie, Kraków 2006
- [16] Pytel K., *Kontrola postępów w nauce jako uwarunkowanie procesów kształcenia na przykładzie studentów ETI oraz WT Akademii Pedagogicznej w Krakowie*, [w:] VI Konferencja Naukowa Edukacja Techniczna i Informatyczna: Przygotowanie zawodowe – kwalifikacje – rynek pracy, Ciechocinek 17–19 IV 2007
- [17] Rachalska W., *Problemy orientacji zawodowej*, WSiP, Warszawa 1978
- [18] Szajek S., *Orientacja i poradnictwo zawodowe*, PWN, Warszawa 1979
- [19] Szajek S., *System orientacji i poradnictwa zawodowego*, PWN, Warszawa 1978
- [20] Vargová M., *Technology Education in Basic and Upper Secondary Schools. Slovak Republic*. [w:] *UNESCO – The Development of new Approaches in Technology and Vocational Education in the Countries in Transition – the Countries of Central Europe and South Africa. An Internation Pilot Project. Participation Programme for Years 2002–2003*, No. 183 711 16 ONG. 2003, s. 285–286
- [21] Vargová M., *Conditions of New Approaches in Technology and Vocational Education. Slovak Republic*, [w:] *UNESCO – The Development of new Approaches in Technology and Vocational Education in the Countries in Transition – the Countries of Central Europe and South Africa. An Internation Pilot Project. Participation Programme for Years 2002–2003*, No. 183 711 16 ONG. 2003, s. 286–288

Vocational orientation of a pupil in the light of the research

Abstract

The choice of one's future job as well as education is a very important and difficult decision to make. Every young person has to cope with this problem. At present, when the situation in the world of work is commonly called complicated, with a high rate of unemployment, making work conditions technically more advanced and generating the necessity of changing jobs, it becomes crucial to know how to suit the reality. That is why career counselling is becoming more and more important and popular. Also school has an important role to play: it should

[154]

Henryk Noga, Jana Depešová

support its pupils using activating methods as regards the choice of future education and job, and planning the future professional career.

Educational and vocational orientation should be a long term educational activity and its aim should be to help a pupil to develop in a broad way, to make it easier for a pupil to make choice as regards his own professional future. The prolonging time of educating makes it possible to influence a pupil for a longer time. Therefore, the role of educational and vocational orientation is getting more important nowadays. On the lower level of education it has an introductory role and consists in supporting pupil's general development, and it gradually changes on higher levels.

The following project shows the elements of vocational orientation in the opinion of both pupils and teachers.

Keywords: vocational orientation, career counselling, education

Jana Depešová

UKF – Nitra

Katedra Techniki i Informatycznych Technologii

Henryk Noga

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Instytut Techniki

ul. Podchorążych 2

30-084 Kraków